

ZELFEVALUATIE VAN DE RAAD VAN ECONOMISCH ADVISEURS (REA)

Titel : De stem der economen in de Kamer
Datum : 18 oktober 2007
Advies : 2007/4

Probleem: De Tweede Kamer verdient in haar controlerende taak een goede en deskundige ondersteuning om tegenwicht te kunnen bieden in het spel tussen kabinet versus parlement, waarbij het kabinet kan rekenen op grootscheepse ondersteuning van departementen terwijl het parlement terug moet vallen op zeer beperkte middelen. Om enig tegenwicht te bieden is o.a. de REA opgericht. Na bijna drie jaar is de vraag of de Raad wel aan de verwachtingen van de Tweede Kamer heeft voldaan. In deze evaluatie geeft de Raad haar eigen ervaringen weer.

Zelfanalyse: De Raad lijkt in een behoefte te voorzien, vooral in het licht van de aandacht bij de pers en het gebruik van REA-adviezen in kamerdebatten, maar vreemd genoeg wordt deze behoefte nooit door de Tweede Kamer uitgesproken in de vorm van een gericht verzoek om advies. Naar de mening van de Raad schuilt de sterkte van de REA vooral in het geven van een korte en bondige economische kijk op belangwekkende kwesties, waardoor de Kamer de gelegenheid heeft om deze analyse in haar beslissingen mee te wegen. Door deze rol heeft de Raad het parlementaire en maatschappelijk debat gevoed en geprikkeld, en heeft zij in bescheiden mate als ‘countervailing power’ gefungeerd. Een zwak punt van het instituut REA is dat van directe interactie tussen Kamer en Raad gedurende drie jaar tijd nauwelijks sprake is geweest, waardoor de mogelijkheden tot het leveren en benutten van advies niet volledig zijn uitgebuit.

Aanbevelingen: De belangrijkste aanbeveling is dat de interactie tussen Kamer en Raad intensiever moet worden omdat anders de potentie van REA deels onbenut blijft. Indien de Kamer echt door wil met de Raad, verdient het aanbeveling om de volgende kwesties te regelen: (1) maak de benoemingsprocedure van raadsleden transparant; (2) maak meer gebruik van de Raad, vooral op het terrein van ‘second opinion’; (3) formaliseer de relatie met het instituut REA als een tijdelijk contract, dat door iedere nieuwe Kamer kan worden verlengd dan wel worden opgezegd zodat (a) zowel de Kamer als de Raad kritisch blijven ten aanzien van het functioneren van de REA, en (b) de Raad kan rekenen op zichtbare steun en aandacht van de Kamer.

1. Inleiding

Op 1 januari 2008 eindigt de instellingstermijn van de Raad van Economisch Adviseurs (REA). De vaste commissie voor Financiën is door het Presidium verzocht op basis van een evaluatie te adviseren over het al dan niet continueren van de REA. Daaruit valt een parlementaire kijk te destilleren op economisch advies. Een onderdeel van deze evaluatie is om de adviseurs zelf aan het woord te laten over hun ervaringen via het schrijven van een zelfevaluatie. De vaste commissie voor Financiën heeft de Raad verzocht bij het schrijven van haar evaluatie in te gaan op “vragen over het gebruik en de bruikbaarheid van de advisering in het politieke proces en aanbevelingen te doen voor het verbeteren van de werkwijze en procedures en voor de samenwerkingsrelatie met de Tweede Kamer.” Hieronder complementeert de Raad de evaluatie van de vaste commissie, en geeft zij een economische kijk op parlementair advies.

2. De korte geschiedenis van de REA

De oorsprong van de Raad valt te traceren tot 1 oktober 2003. Op die dag hebben de leden Frans de Nerée tot Babberich (CDA), Bert Bakker (D66) en Ferd Crone (PvdA) tijdens de algemene financiële beschouwingen gezamenlijk een motie ingediend waarin het Presidium van de Tweede Kamer werd verzocht “met een voorstel te komen tot instelling van een Raad van Economische Adviseurs voor het parlement”¹. De motie is toen aangenomen. Voor die tijd was er ooit het plan van CDA-zijde om een raad van economische adviseurs op Amerikaanse leest te schoeien en deze ten dienste te laten zijn van de minister-president. Door deze instelling zou de advisering van het CPB van enig tegenwicht kunnen worden voorzien. Gezien de onbalans in adviesdiensten waar het kabinet gebruik van kan maken vis-à-vis het parlement, werd het plan door de PvdA omgebogen in de richting van een adviesraad die ten dienst van de Tweede Kamer zou staan.

Het voorstel tot instelling kreeg een vervolg in 2004. Bij de brief van 16 juni 2004 heeft het Presidium de Kamer geïnformeerd over de stand van zaken met betrekking tot de uitvoering van de motie². Het Presidium acht het van belang “ervaring te krijgen met onafhankelijke advisering aan het parlement over financieel-economische aangelegenheden”. De vaste commissie voor Financiën wordt uitgenodigd “een voorstel te doen voor advisering over de Miljoenennota 2005, de bijbehorende Macro Economische Verkenning en het Centraal Economisch Plan door hoogleraren/deskundigen hiervoor door de commissie te selecteren”. Deze brief van het Presidium is in een procedurevergadering van de vaste commissie op 24 juni 2004 behandeld. De commissie heeft in die vergadering besloten het Presidium te antwoorden dat zij, gelet op het tijdstip van ontvangst van het verzoek, tot haar spijt geen mogelijkheid zag om nog vóór het begin van het zomerreces aan het Presidium c.q. de Kamer een voorstel te doen. De commissie achtte in deze zorgvuldigheid belangrijker dan snelheid. De commissie heeft toen besloten in het vroege najaar van 2004 aan het Presidium c.q. de Kamer een uitgewerkt voorstel aan te bieden. Een kleine werkgroep uit de vaste commissie voor Financiën is onmiddellijk na het reces met het voorbereiden van het voorstel aan de slag gegaan. Op 8 december 2004 heeft de vaste commissie voor

¹ Kamerstukken Tweede Kamer, 2003-2004, 29200, nr. 38.

² Kamerstukken Tweede Kamer, 2003-2004, 29654, nr. 1.

Financiën in haar procedurevergadering het eindrapport van de werkgroep REA ongewijzigd overgenomen. Daarmee kwam de REA in haar huidige vorm in zicht.

Op 8 maart 2005 zijn prof.dr. W.H. Buiten (London School of Economics), prof.dr. S.C.W. Eijffinger (Universiteit van Tilburg), prof.dr. C.G. Koedijk (toen nog Erasmus Universiteit Rotterdam), prof.dr. C.N. Teulings (Universiteit van Amsterdam) en prof.dr. A. van Witteloostuijn (toen nog Rijksuniversiteit Groningen) officieel benoemd tot leden van de Raad van Economisch Adviseurs en op 24 maart 2005 zijn de leden geïnstalleerd. Dr. H.P. van Dalen (toen nog Erasmus Universiteit Rotterdam en NIDI, Den Haag) werd door de Raad zelf gevraagd om dienst te doen als secretaris van de REA. De leden hebben de heer Buiten tot voorzitter gekozen op de dag van de installatie. De leden werden met ingang van 1 maart 2005 benoemd voor een periode van één jaar.

In de loop der tijd is de raad van samenstelling veranderd door externe oorzaken. Zo verliet prof.dr. C.N. Teulings op 1 mei 2006 de Raad om directeur van het CPB te worden en verliet prof.dr. W.H. Buiten de Raad op 1 maart 2007 omdat de combinatie werk in Londen en Den Haag een te zware wissel trok op zijn werk. Hun posities zijn opgevuld door respectievelijk prof.dr. J. Hartog (Universiteit van Amsterdam) per 27 april 2006 en prof.dr. E.J. Bartelsman (Vrije Universiteit Amsterdam) per 17 april 2007. Prof.dr. C.G. Koedijk heeft voorzitterspositie van prof.dr. W.H. Buiten overgenomen en vervult vanaf 1 januari 2007 deze rol. Op het moment van evaluatie bestaat de Raad dus uit de volgende personen:

- Prof. dr. C.G. Koedijk (voorzitter, inmiddels Universiteit van Tilburg)
- Prof. dr. E.J. Bartelsman (Vrije Universiteit van Amsterdam)
- Prof. dr. S.C.W. Eijffinger (Universiteit van Tilburg en Erasmus Universiteit Rotterdam)
- Prof. dr. J. Hartog (Universiteit van Amsterdam)
- Prof. dr. A. van Witteloostuijn (inmiddels Universiteit van Antwerpen en Universiteit Utrecht)
- dr. H.P. van Dalen (secretaris, inmiddels Universiteit van Tilburg en Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut (NIDI), Den Haag).

De REA is tweemaal geëvalueerd. De eerste keer werd door de vaste commissie voor Financiën een evaluatie uitgebracht over de opgedane ervaringen in het eerste jaar, de bruikbaarheid en het gebruik van de uitgebrachte adviezen. Een tweede keer is de REA als onderdeel van het reglement van orde geëvalueerd (Tweede Kamer, 2007). Het oordeel na de eerste evaluatie was gemengd maar bij meerderheid positief, met de kanttekening dat voor 1 januari 2008 de REA nogmaals moest worden geëvalueerd. Dat moment is nu aangebroken.

3. Hoe de REA invulling heeft gegeven aan haar taak

De taak van de Raad is om de Tweede Kamer op onafhankelijke en deskundige wijze te adviseren over financieel-economische aangelegenheden. Het Presidium van de Kamer heeft deze algemene taak uiteengesplitst in een aantal eisen in een brief d.d. 23 februari 2005. Omdat sommige eisen voor meer interpretaties vatbaar zijn, zal de Raad op deze plaats aangeven hoe de eisen in de praktijk zijn aangepakt en uitgedaan.

Kwaliteit Raad: “De REA bestaat uit vijf economen met een universitaire achtergrond, wetenschappelijk gerespecteerd, toonaangevend en spraakmakend maar niet omstreden op hun vakgebied. Bovendien dienen meerdere vakgebieden vertegenwoordigd te zijn.” Via het opleggen van deze eis heeft de kamer ogenschijnlijk aangegeven dat zij geen behoefte had aan dertien-in-een-dozijneconomen of adviezen die als twee druppels water lijken op de adviezen van één van de planbureaus of de talloze raden die de overheid rijk is. De Raad matigt zich geen oordeel aan of aan al deze vereisten is voldaan; wel heeft zij in haar korte bestaan gemerkt dat de adviezen wel als spraakmakend en toonaangevend worden ervaren. In het wetenschappelijke circuit zijn de adviezen minder spraakmakend, hetgeen niet verwonderlijk is omdat de Raad zich primair richt op het parlement en in tweede instantie een algemeen publiek dat kennis zou moeten kunnen nemen van analyses van problemen die hen aangaan. De Raad heeft niet de pretentie met wetenschappelijke vernieuwingen te komen in haar adviezen, noch om wetenschappelijke hoogstandjes te demonstreren – dat kan ook niet met de beperkte capaciteit van zes economen in deeltijd. Wel heeft zij de ambitie om nieuwe wetenschappelijke inzichten door te laten werken in analyse en advisering. Daarbij wordt iedere keer getracht om niet in ambtenaren- of economenjargon te vervallen, hoewel bij sommige problemen (denk aan FES-begroting) er niet aan valt te ontkomen om enig jargon te hanteren.

Onafhankelijkheid: De onafhankelijkheid van de REA wordt geborgd door te eisen dat “de raadsleden op geen enkele wijze zijn gebonden aan de overheid of aan instanties of organisaties die vallen onder de ministeriële verantwoordelijkheid.” De onafhankelijkheid is gedurende de werkzaamheden niet in gevaar gekomen, hoewel er van tal van belangengroeperingen of vanuit de ambtenarij druk werd uitgeoefend of gelobbyd voor een standpunt. Wel voegt de Raad hieraan toe dat het voor de onafhankelijkheid van de REA goed zou zijn om de bovenstaande eis te alle tijden vast te houden en deze eis ook te laten gelden voor de secretaris. De onafhankelijkheid van de Raad komt ook naar voren in het bepalen van haar agenda en de timing van adviezen. Een vastomlijnde agenda heeft de REA niet, gegeven het karakter van haar taak om op korte termijn met een duiding van maatschappelijke ontwikkelingen te komen. Bij het opstellen van adviezen kiest de REA zelf het moment van publicatie. De Raad heeft doelbewust ervoor gekozen om haar agenda of de timing van de rapportage niet publiek te maken omdat zij de vrijheid wil hebben om bij onvoldoende kwaliteit van een advies zo’n rapport niet of op een latere datum – na verdere bewerking – te laten verschijnen.³ Hiermee verschilt de REA bijvoorbeeld van een adviesorgaan als de WRR die onder de verantwoordelijkheid van de minister-president en het ministerie van Algemene Zaken valt en die de regering van advies dient. De WRR overlegt eerst over haar werkprogramma met het kabinet voordat zij aan het werk gaat. Om de onafhankelijkheid te bewaren wordt verder vrij sporadisch en niet-selectief in contact getreden met het

³ Bij het verschijnen van adviezen heeft de Raad voor de volgende procedure gekozen in overleg met de vaste commissie voor Financiën: de leden van de vaste commissie, en eventueel andere commissies voor wie een advies relevant is, krijgen het rapport als eerste toegestuurd. Twee uur later wordt het advies naar de pers verzonden. Bij de eerste drie adviezen kreeg de Kamer het advies de dag voor verschijnen al toegestuurd, maar bij het lekken van het advies rond de *Miljoenennota 2006* (waarin afschaffing hypotheekrenteaftrek werd bepleit als financieringsbron voor vlaktaks) heeft de Raad ervoor gekozen om de tijdsvoorsprong te verkleinen om lekken te voorkomen.

parlement⁴. Ook wordt de afstand bewaard tot pressiegroepen en andere belanghebbenden.

Behoeft Tweede Kamer: “De leden van de REA geven vanuit hun deskundigheid een onafhankelijk oordeel over voorspellingen, analyses en cijfers met betrekking tot het macro-economisch beleid.” De verwoording van deze taak geeft aan dat de Kamer behoefte heeft aan het duiden van de macro-economische voorspellingen van verschillende instituties zoals het CPB, IMF en OESO. In de adviezen rond de Voorjaarsnota en de Miljoenennota krijgt dergelijke duiding enige aandacht. Menig econoom zal echter onderkennen dat de kracht van een klein instituut als de REA niet in dit soort exercities schuilt. ‘Second opinion’-adviezen over voorspellingen en scenario’s eindigen vaak in welles-nietesgebakkelijk. Een gedegen aanpak van dit soort advisering vergt ook veel meer tijd en geld dan de 100.000 euro die ten behoeve van de REA zijn gereserveerd. Modelvoorspellingen zijn nagenoeg niet repliceerbaar omdat in de praktijk deze voorspellingen niet alleen voortvloeien uit technische exercities, maar ook handmatig worden aangepast aan de hand van extra informatie en het *Fingerspitzengefühl* van de voorspellers. De Raad beperkt zich daarom in het algemeen tot het kraken van korte noten over de interpretatie van uiteenlopende voorspellingen, alsmede over de daaraan ten grondslag liggende veronderstellingen. Merk verder nog op dat de gang van zaken rond een Miljoenennota of Voorjaarsnota bijzonder weinig tijd biedt om zelfstandig macro-economisch tegenonderzoek uit te voeren. Commentaar op deze nota’s is dan vooral een zaak van kundig verwerken van eerste indrukken.

De werkelijke kracht van een REA schuilt in het signaleren en duiden van problemen, het constateren van blinde vlekken of denkfouten in het bestaande beleid, het formuleren van alternatieve oplossingen of juist het ondersteunen van gekozen beleidsinitiatieven en dergelijke. Actuele, bondige en creatieve analyses – daar gaat het om. De Raad ziet daarom de diagnose van maatschappelijke problemen die een publiek belang raken als een kerntaak; een taak die zij in tien adviezen tot uitdrukking heeft gebracht (zie box 1).⁵ Vanzelfsprekend zouden andere adviesorganen of economen dat ook kunnen doen, maar (1) planbureaus zoals het SCP en het CPB stellen zich juist zeer terughoudend op wanneer het aankomt op het geven van concrete adviezen en (2) economen kunnen natuurlijk op persoonlijke titel in de krant hun mening ten beste geven, maar de toegevoegde waarde van de REA is dat het de gedeelde mening is van vijf economen en ‘not just one man’s opinion’. De Raad wil zich niet beperken tot zuiver macro-economische aangelegenheden, maar ook vraagstukken van algemeen maatschappelijk belang behandelen. Daarbij houdt de Raad zich niet strikt aan disciplinaire grenzen omdat maatschappelijke vraagstukken vaak de traditionele grenzen overschrijden. Een voorbeeld hiervan was duidelijk terug te vinden in het advies ‘Oude problemen van een nieuw kabinet’, waarin inzichten uit psychologie terzake beleid en wetgeving werden verwerkt.

⁴ Bij de presentatie van *Miljoenennota 2006*-advies is een technische *briefing* gehouden; bij de overige adviezen zijn de adviezen slechts naar de kamer gestuurd zonder nadere persoonlijke toelichting.

⁵ Naast de officiële adviezen zijn er nog drie stukken geschreven die in naam van de REA zijn gepubliceerd, te weten: Buiters en Van Dalen (2005), Van Dalen en Koedijk (2006) en Van Dalen *et al.* (2007).

Box 1: Adviezen van de Raad van Economisch Adviseurs (REA)

Tussen de oprichtingsdatum van de REA - 23 maart 2005 - en oktober 2008 zijn de volgende tien adviezen verschenen:

- *Van de verdeling komt de winst*, Gevraagd REA-advies Miljoenennota 2008, d.d. 25 september 2007, Kamerstuk 31200, no. 38. Thema: hoe verdeling en groei samengaan maar hoe excessieve afscherming innovatiekracht en aanpassingsvermogen van de Nederlandse economie aantast.
- *Oude problemen van een nieuw kabinet*, Gevraagd REA-advies Voorjaarsnota 2007, d.d. 12 juni 2007, Kamerstuk 31061, no. 3. Thema: De valkuil van ouderwets paternalisme en hoe deze valkuil middels libertair paternalisme (o.a. toegepast op pensioenbeleid) kan worden ontweken.
- *Lof der eenvoud*. Ongevraagd REA-advies, d.d. 22 januari 2007. Kamerstuk 30942, no. 2. Thema: de beleidsdilemma's rond de verhoging van de kwaliteit en effectiviteit van de overheid.
- *Vergrijzing is een verborgen zegen* Gevraagd REA-advies Miljoenennota 2007, d.d. 22 september 2006, Kamerstuk 30800, nrs. 4 en 5. Thema: een gebalanceerde visie op de kosten en baten van vergrijzing.
- *De verleiding van een opgaande conjunctuur* Gevraagd REA-advies Voorjaarsnota 2006, d.d. 8 juni 2006, Kamerstuk 30560, no. 3. Speciale aandacht voor de wijze waarop FES-gelden worden besteed en waarin wordt gepleit voor opheffing FES.
- *Over goede intenties en de harde wetten van de woningmarkt* Ongevraagd REA-advies, d.d. 28 maart 2006, Kamerstuk 30507, no. 2. Thema: De woningmarkt uit het slot of waarom de woningmarkt geen ware markt is, en welke rol woningcorporaties spelen in het bieden van woningruimte.
- *De onbetwistbare noodzaak van meer onderzoek, onderwijs en ondernemerschap* Ongevraagd REA-advies Innovatie en economische groei, d.d. 25 november 2005, Kamerstuk 30385, no. 2. Thema: Innovatie en economische groei: of waarom Nederland in de loop der tijd is achterop geraakt en hoe deze achterstand kan worden omgebogen.
- *De noodzaak van grondslagverbreding in het Nederlandse belastingstelsel* Gevraagd REA-advies Miljoenennota 2006, d.d. 28 september 2005 over de Miljoenennota 2006, Kamerstuk 30300, no. 33. Thema: De wenselijkheid van grondslagverbreding in het belastingstelsel, geformaliseerd als een vlaktaks gefinancierd door o.a. afschaffing hypotheekrenteaftrek.
- *Een statisch beeld in dynamische tijden* Gevraagd REA-advies Voorjaarsnota 2005, d.d. 31 mei 2005, Kamerstuk 30105, no. 3. Thema: waarom het procyclische regeringsbeleid de economie meer kwaad dan goed doet.
- *De wetten en regels die droom en daad verstoren* Ongevraagd REA-advies, d.d. 20 mei 2005, Kamerstuk 30123, no. 2. Thema: Bureaucratisering en overregulering of hoe overregulering de economische daadkracht van de Nederlandse economie versmoort.

De band met de wetenschap is sterker dan de band met de dagelijkse economische politiek. Het karakter van de adviezen ontleent zijn kracht aan deze academische instelling. Van de REA hoeft bijvoorbeeld geen exegetische van ieder regeringsbesluit of ambtelijk handelen te worden verwacht. De kennis en kracht schuilen veeleer in het zien van de grote lijn, gebruikmakend van de analytische kracht van economische theorieën en de kruisbestuiving met aanpalende disciplines.

De REA maakt echter één uitzondering op de puur academische instelling door nadrukkelijk *concrete* adviezen te geven en niet te blijven steken in vage aanbevelingen. Op het Binnenhof overvleugelt de 'hoe'-vraag vaak het 'waarom'. De REA gaat welbewust een stap verder dan alleen maar het duiden van economische ontwikkelingen en doet ook in ieder advies concrete beleidsaanbevelingen die door alle leden worden gedragen. Waar planbureaus en ander adviesorganen zich putten in het bieden van een palet aan scenario's, waardoor iedere lezer zijn eigen draai aan het verhaal kan geven, dwingen de adviezen van de REA de lezer om het eens of oneens te zijn met veronderstellingen en aanbevelingen.

Tot slot: waar andere adviesorganen zich toeleggen op vuistdikke rapporten waarin beleidsanalyses en –voorstellen tot in detail zijn uitgewerkt, legt de REA de nadruk op korte en vlot leesbare rapporten die bij voorkeur 10 à 15 pagina's bedragen. Het is een ijzeren wet dat dikke rapporten die in Den Haag met de regelmaat van de klok worden geproduceerd, vaak het pijnlijke lot treffen dat geïnteresseerden alleen de samenvatting of het persbericht lezen, waardoor gebruikers uitsluitend via kranten of columnisten de inhoud van rapporten tot zich nemen. Abstracte rapporten werken slecht door in de politiek (zie ministerie BZK, 2004). Adviezen die zich tot de kern van een probleem beperken, zullen wellicht snel door critici worden neergezet als ongenueanceerd omdat over de meeste onderwerpen boeken vol geschreven kunnen worden. Dat is echter de prijs die aan korte adviezen hangt – een prijs die de Raad gaarne bereid is te betalen.

4. Lessen trekken uit eigen ervaringen

De Raad heeft het zonder uitzondering als een eer en een genoegen ervaren om het parlement met gevraagd en ongevraagd advies te dienen. In de korte tijd van haar bestaan zijn sommige ambities volledig in vervulling gegaan, terwijl andere minder tot hun recht zijn gekomen. De Raad heeft bij oprichting een aantal grote maatschappelijke onderwerpen op haar eigen agenda gezet; praktisch alle geagendeerde onderwerpen zijn inmiddels aan bod gekomen. Voor wat het waard is, geeft de Raad hier haar eigen ervaringen weer over hoe er met de adviezen is omgesprongen door het parlement en het publiek. Twee zaken domineren het beeld: de grote publieke aandacht voor de adviezen en de geringe vraag van het parlement.

Aandacht

Niet alle adviezen hadden dezelfde kwaliteit of invloed in het debat, maar dat is onontkoombaar. Naar de eigen mening van de Raad springen de adviezen over bureaucratisering, woningmarkt en vergrijzing er zonder twijfel uit. Gemeten naar daadwerkelijke invloed heeft de Raad het idee dat het advies over de *Voorjaarsnota 2005*, waarin het procyclische beleid van het kabinet werd bekritiseerd, wellicht nog het meeste heeft doorgewerkt in de hoofden van beleidsmakers en politici omdat het als een 'wake-up call' lijkt te hebben gefungeerd. De boodschap was destijds dat het

opeenstapelen van grootscheepse beleidshervormingen ook wel eens een prijs zou kunnen hebben in de vorm van een negatieve invloed op de conjunctuur. Pas veel later heeft onderzoek van DNB ook uitgewezen dat de REA het op dit punt bij het rechte eind had. Het is de Raad echter niet om te doen om te achterhalen of zij gelijk heeft gehad of niet. Belangrijker is om een indruk te geven omtrent welke karakteristieken van een advies eruit springen die ervoor lijken zorg te dragen dat de REA enige weerklank heeft gevonden bij de Kamer en in de media.

In weerwil van de aandrang van sommige kamerleden om als Raad vooral met concrete beleidsaanbevelingen te komen, zijn de zogenaamde concretisering en weliswaar van tijd tot tijd gebruikt in kamerdebatten, maar moet de echte kracht van de REA toch elders worden gezocht. Ongetwijfeld zal dit te maken kunnen hebben met het feit dat kamerleden een andere vorm van concretisering voorstaan dan de REA, maar het lijkt de Raad ook niet verwonderlijk dat concretisering op weinig instemming kan rekenen omdat de Raad hierdoor bij wijze van spreken op de stoel van de wetgever gaat zitten en onbedoeld fungeert als het 151ste kamerlid. De echte toegevoegde waarde van de Raad komt, naar haar eigen oordeel, vooral tot stand via de analyse van problemen en het aangeven wat de kern van een maatschappelijk probleem is.

Dat deze aanpak heeft gewerkt moge blijken uit de mate waarin de adviezen hebben doorgewerkt in het publieke debat en in de pers. De weerklank van de REA-adviezen in de media is groot geweest (zie tabel 1). De adviezen waren vaak onderwerp van de voorpagina's van kranten, redactionele hoofdcommentaren of opiniestukken in kranten. Deze aandacht is omvangrijk, zeker in verhouding tot de aandacht die academische economen meestal ten deel valt. De internationale pers heeft weinig belangstelling, hetgeen ongetwijfeld veroorzaakt wordt door het feit dat adviezen in het Nederlands gesteld zijn en dat de afdeling voorlichting van de Kamer niet gericht is op de internationale pers. In dat opzicht is het nog wel aardig dat de *Wall Street Journal* (3 oktober 2005 over de 'flat tax') een advies van de REA heeft opgepikt. Het is verleidelijk om besprekingen in kranten tot graadmeter van kwaliteit te maken, maar het enige dat dit soort cijfers aangeeft is dat de adviezen het nodige hebben losgemaakt. Daarbij moet worden bedacht dat de REA nog veel terughoudendheid heeft betracht in accepteren van uitnodigingen voor tv- en radioprogramma's rond het uitbrengen van adviezen.

Tabel 1: Aandacht voor REA in de landelijke pers

	2005	2006	2007 ^a
Aantal rapporten	4	3	3
Artikelen in <i>landelijke dagbladen</i> die refereren aan REA	80	86	70

(a) Geregistreerd t/m 1 oktober 2007.

Bron: Lexis Nexis.

De adviezen hebben minder los gemaakt in de wetenschappelijke literatuur, hetgeen niet verwonderlijk is. De doelgroep van de Raad is immers in eerste instantie de Kamer, en daarna een algemener publiek. In het blad *Economisch Statistische Berichten* is de REA onderwerp van discussies geweest. Zij werd in het eerste jaar van haar bestaan fel bekritiseerd door een enkele econoom. Later is er meer waardering gekomen, hetgeen o.a. blijkt uit verzoeken om adviezen integraal over te nemen in tijdschriften of bundels. Het woningbouwadvies is integraal overgenomen in *Tijdschrift voor Politieke Economie*, het advies over de *Voorjaarsnota 2006* is overgenomen door het *Tijdschrift voor Openbare*

Financiën, en het vergrijzingsadvies is overgenomen in het *Jaarboek van de Koninklijke Vereniging der Staathuishoudkunde 2007* en het *Kwartaalschrift Economie*.

Geen vraag, geen interactie

Een opvallend feit blijft dat de toenadering van de Tweede Kamer tot de REA zeer beperkt is geweest. Er was meer concrete belangstelling vanuit de ambtenarij (ministeries, maar ook IMF, OESO en EC) en het bedrijfsleven voor REA dan vanuit de Kamer zelf. Men kan dit opvatten als een teken dat het parlement voldoende heeft aan de verplichte nummers in het Raadswerk, de Voorjaarsnota en de Miljoenennota, maar het kan ook een dieperliggend probleem verhullen. Het kan niet aan de te volgen procedure voor adviesaanvragen liggen. Er worden genoeg buitenstaanders gevraagd om onderzoek voor de Kamer te verrichten en op gezette tijden komen experts hun mening verkondigen in hoorzittingen. Koudwatervrees voor advies bestaat dus niet; en de procedure ligt vast en is beschreven in het draaiboek onderzoek van de Tweede Kamer⁶. Dit draaiboek geldt ook voor de REA. Dat betekent bijvoorbeeld dat alleen de Kamer, en niet de vaste commissie, adviesaanvragen kan doen uitgaan. De vaste commissie voor Financiën is het aanspreekpunt voor de REA in de Kamer.

In de begintijd had de Raad de hoop dat het gebrek aan vraag te maken zouden kunnen hebben met de onbekendheid met de Raad, maar dat lijkt niet langer een valide veronderstelling.⁷ Wat het achterliggende probleem is van de geringe interactie, zou uit de evaluatie van de vraagkant – de Tweede Kamer – moeten blijken. Voor de Raad heeft het geen zin om te speculeren waarom de vraag naar advies niet tot stand komt. De Raad spreekt alleen de hoop uit dat de Tweede Kamer in de toekomst de mogelijkheden gaat benutten die de REA biedt.

5. Reactie op bestaande oordelen en vooroordelen

Naast de eigen ervaringen wil de Raad op deze plaats ook gebruik maken van een eerder gemaakte terugkoppeling van de Kamer op het functioneren van de REA die plaatsvond aan het einde van het eerste jaar van de REA. Bij die gelegenheid is een aantal opmerkingen gemaakt die soms lovend, soms kritisch waren. De Raad heeft nooit echt de gelegenheid gehad om de geuite kritiek van commentaar te voorzien. Daarom grijpt zij deze zelfevaluatie aan om het oordeel van de Kamer van reliëf te voorzien. Bij de voorgaande evaluatie kwam het volgende positieve oordeel naar voren:

“de meerderheid van de vaste commissie voor Financiën, bestaande uit de leden van de fracties van het CDA, de PvdA, de LPF en D66, van oordeel is dat de REA in het eerste driekwart jaar van haar bestaan naar verwachting en tevredenheid heeft gefunctioneerd. De uitgebrachte adviezen waren beknopt, helder en “to the point”. Ze hebben naar het oordeel van deze leden een belangrijke bijdrage geleverd aan de discussie over de in de adviezen aan de orde gestelde onderwerpen. De adviezen hadden voor deze leden meerwaarde in het politieke debat en hebben naar hun oordeel bijgedragen aan het versterken van de controlerende taak van de Tweede Kamer. De commissie

⁶ Kamerstukken II, vergaderjaar 2001-2002, 28336, nr. 8.

⁷ Zie bijvoorbeeld Tweede Kamer (2007), waaruit blijkt dat iedereen in de kamer bekend is met het werk van de REA.

verwacht dat de adviezen ook bij nog te voeren Kamer- of commissiedebatten een rol zullen spelen.”

Zonder twijfel hebben de initiatiefnemers van de Raad – CDA, PvdA en D66 – zich altijd positief opgesteld, ook al waren zij het oneens met de inhoud van de bepaalde adviezen. Op dit punt verdienen de partijen lof omdat in minder tolerante samenlevingen de Raad reeds lang zou zijn bijgezet in een stoffig archief.

De individuele doch kritische oordelen van de partijen zijn echter ook leerzaam omdat zij aan kunnen geven welke elementen van de REA voor verbetering vatbaar zijn. Volgens de LPF heeft de REA haar toegevoegde waarde aangetoond. “Zeker omdat de REA - naast de goede adviezen - een toegevoegde waarde heeft voor Kamerleden voor wat betreft de informatievoorziening, tegenover de bewindslieden en hun duizenden ambtenaren. In die zin is de staatsrechtelijke checks-and-balances meer in evenwicht gekomen.” De LPF merkte wel op dat een raad waaraan geen advies daadwerkelijk *gevraagd* wordt, eigenlijk overbodig is. De instemmende leden van de fractie van de ChristenUnie (CU) merkten op dat “politieke economie per definitie een normatieve wetenschap is. Derhalve zijn REA-adviezen politiek gevoelig.” Deze kamerleden twijfelen of de adviezen werkelijk toegevoegde waarde bieden ten opzichte van reeds bestaande adviezen. Meerwaarde zat vooral in “het feit dat de uitgebrachte adviezen beknopt en helder waren.” Een minderheid van de commissie (leden van de fracties van de VVD, de SP en GroenLinks) was *niet* overtuigd van de toegevoegde waarde van de REA. De uitgebrachte adviezen waren aldus deze leden “onvoldoende gebaseerd op onderzoek dat specifiek was toegesneden op de voorliggende politieke vragen. Daardoor is er geen sprake van werkelijk additionele informatie ten opzichte van de rapporten die de Tweede Kamer toch al ontvangt van onderzoeksinstellingen als het CPB, de OESO en het IMF. Deze laatste adviezen hebben als bijkomend voordeel dat zij niet tot extra kosten voor de Tweede Kamer leiden.” Een recente evaluatie van de REA (Tweede Kamer, 2007) herhaalt in grote lijnen de bovenstaande lof- en kritiekpunten, maar voegt daar ook nog een paar aan toe. Zo wordt bijvoorbeeld gesteld door sommige kamerleden dat “de REA bestaat uit vijf economen die allen een andere mening hebben, waardoor het advies uiteindelijk helaas een compromis is.”

Op deze plek wil de Raad ingaan op de punten van kritiek om zodoende de Kamer de gelegenheid te geven een hernieuwd oordeel te vellen.

1. *Geen vraag vanuit de Kamer.* Dit is een terecht punt en juist een econoom zou in dat geval de conclusie trekken dat een product waar geen vraag naar is, geen overlevingskans heeft in een markt. Hierboven zijn reeds veel woorden aan dit fundamentele manco gewijd. Dit punt verdient verbetering, maar de verbetering zal in dit geval toch veeleer van de Tweede Kamer moeten komen dan van de Raad. De Tweede Kamer had onlangs bij de begroting van de Kamer een uitgebreide beschouwing gewijd aan het doorlichten van het functioneren van de Kamer.⁸ Op dit punt zou het aanbeveling verdienen om te achterhalen hoe het komt dat de Kamer geen of onvoldoende gebruik maakt van de adviesmogelijkheden die zij zelf heeft.
2. *Politieke economie is normatief.* Dit punt reflecteert veelgehoord kritiek van buitenstaanders op de economische wetenschappen, maar deze kritiek verdient toch

⁸ Kamerstukken Tweede Kamer, 2006-2007, 30996, no. 24

enige nuancering. Waar de CU wellicht op doelt is, dat economie geen waardenvrije wetenschap is en dat de Raad daarom per definitie ook niet waardenvrij is. Dat is een kritiek die voor alle sociale wetenschappen geldt. Als dat een zwaarwegend bezwaar is, dan zal de Kamer *überhaupt* veel moeite hebben om wetenschappelijke kennis uit de sociale wetenschappen tot zich te nemen. Toch denkt de Raad dat op evenwichtige wijze met dit probleem wordt omgesprongen. Allereerst probeert de Raad bij alle vraagstukken die zij behandelt eerst een beeld te schetsen van hoe zaken in de praktijk werken, ook als dit politiek-economische mechanismen betreffen.

Vervolgens geeft de Raad een aanbeveling op grond van een analyse van een probleem. Daarmee lijkt de Raad zich te onderscheiden van bijvoorbeeld het CPB of SCP, maar in wezen is de Raad expliciet waar deze planbureaus impliciet advies geven. Wie maatschappelijke problemen aansnijdt en analyseert, ontkomt er niet aan om de logische lijn door te trekken van analyse naar beleid. Ten tweede: zelfs als een analyse normatief is, dan kan nog veel van zo'n analyse worden geleerd, zolang de criteria van functioneren of de weging van belangen maar duidelijk wordt gemaakt. Om een voorbeeld te geven: de Raad hecht meer gewicht aan *outsiders* dan aan *insiders* op de arbeidsmarkt, hetgeen voor een (belangrijk) deel de beleidsaanbevelingen verklaart in zaken als ontslagrecht of innovatiebeleid.

3. *Onvoldoende toegesneden op politieke vragen.* Indien met deze kritiek wordt bedoeld dat de Raad zich niet heeft bemoeid met de vragen die kamerleden bezighouden, dan roept dit bevreemding op: het parlement heeft immers geen uiting gegeven aan wat zij zelf belangrijke vragen vindt. Op die manier is het moeilijk om aan de wensen van het parlement tegemoet te komen. Indien deze kritiek doelt op een gering politiek besef van de Raad, dan lijkt ook deze kritiek niet correct. De Raad heeft met haar adviezen immers keer op keer de vinger op een zere plek gelegd. Het enige dat de Raad zich kan voorstellen, is dat wordt bedoeld dat de REA geen bouwstenen aanlevert om op detailniveau een begroting of beleidsnota's zoals de Voorjaarsnota van het kabinet te ontleden. Indien de Raad zich overgeeft aan dergelijk werk, dan heeft zij echter het sterke vermoeden dat haar comparatieve voordelen niet worden benut. Daarover is hiervoor het nodige gezegd.
4. *Geen additionele informatie boven bestaande economische bureaus.* Dit is een wezenlijk punt en ook zeer nadrukkelijk aan de orde gesteld door o.a. Vendrik (Groen Links) in 2005: "Naar onze mening worden wij meer dan voldoende, gevraagd en ongevraagd, nationaal en internationaal geadviseerd door talloze economen over de toestand van de economie. Wie dan nog extra advies wil, wende tot hen. Wij hebben dus geen behoefte aan de REA." Bij het vormgeven van de adviezen heeft de Raad zelf ook nagedacht over hoe zij haar meerwaarde kan bewijzen. Het kopiëren van bestaande adviesraden of planbureaus was uitdrukkelijk niet de bedoeling, noch een wens van de Kamer of de Raad. Allereerst heeft de Raad gekozen voor korte, bondige en leesbare kamerstukken. Wellicht dat dit onderdeel onderschat wordt door alleen maar bladzijden te tellen. Zoals Hemingway ooit eens stelde: "Easy reading is hard writing." Ten tweede wilde de Raad niet verzanden in het zoeken van spijkers op laagwater of cijferfetisjisme: het gaat veeleer om de analyse van majeure thema's. Ten derde moet voor ieder onderwerp ook de politiek zelf als onderdeel van het probleem worden beschouwd. Het feit dat de Raad wel degelijk additionele informatie bood, ervoer de Raad toen instanties als IMF, OESO en EC graag bij

bezoeken aan Nederland de mening van de REA wilde horen. Vooral het feit dat de Raad geen belangen of banden had met overheidsoperaties of staand regeringsbeleid, en ook in korte tijd een reputatie had opgebouwd om geen blad voor de mond te nemen, werd hogelijk gewaardeerd. Overheidsorganisaties zijn vaak de gevangenen van hun doelstellingen, waardoor enige reflectie over doelen of effectiviteit vaak niet naar buiten wordt gebracht. Blijkbaar vervult de Raad hier een nuttige functie door op onafhankelijke wijze naar het functioneren van de overheid te kijken.

5. *De Raad kost teveel geld.* Dit is een stelling die nadrukkelijk nuancering behoeft. Het totale budget voor de REA bedraagt €100.000 op jaarbasis.⁹ Als men bedenkt dat de Raad slechts 1,4 fte vertegenwoordigt, dan zijn de jaarkosten gelijk aan die van een gemiddelde medewerker van één van de planbureaus. Indien de Kamer de REA als een volwaardige raadgever wil gebruiken, dan daalt uiteraard de prijs per advies nog meer, maar dat zou in de praktijk een onhoudbare situatie zijn omdat momenteel al de dagelijkse werkzaamheden bij de hoofdwerkgevers van secretaris en voorzitter in het gedrang komen – werkzaamheden die alleen met kunst- en vliegwerk vervuld konden worden.
6. *De adviezen zijn compromissen.* Voor een deel hebben critici gelijk omdat iedere adviseur per definitie unieke karaktertrekken heeft. Bij meer club waar twee of meer leden bijeenkomen, vindt een samensmelting van interpretaties en adviezen plaats. Het populaire beeld van wetenschappers in het algemeen en economen in het bijzonder is dat zij allemaal een andere mening zijn toegedaan en nooit tot één conclusie komen. Daar komt nog bij dat bij de buitenwacht het beeld bestaat dat een econoom die lid van het CDA is totaal anders denkt dan een PvdA-econoom: gebondenheid aan zogenaamde partijlijnen zou domineren. Los van het feit dat sommige raadsleden partijloos zijn, is het traditionele politieke spectrum geen belangrijk onderscheidend criterium onder economen voor hun meningsvorming. Bij kamerleden die zich van dit soort stereotype beelden bedienen, kan gemakkelijk de verwachting ontstaan dat *a priori* de adviezen vlees-noch-vis zullen zijn. Maar dit bezwaar doet zich in de praktijk van de REA niet voor. De critici hebben de neiging om een *compromis* met *consensus* te verwarren. De REA heeft in haar bestaan in ieder advies naar consensus gestreefd, en zeker niet naar een compromis. De Raad heeft de afgelopen drie jaar bij ieder advies getracht om via overtuiging in woord en geschrift een consensus te verkrijgen zonder de analyse of aanbeveling te verlagen tot een heilloos compromis. Naar de mening van de Raad is dat gelukt: ieder advies bevat een duidelijk verhaal met een logische (beleids)conclusie. Overigens wekt deze kritiek enige bevreemding omdat mag worden verwacht dat de Tweede Kamer als opdrachtgever juist overeenstemming van opvattingen in REA-adviezen wil. Het benoemen van vijf in plaats van één of twee economen is daar een uitwerking van: vijf economen verkleint het risico dat de Kamer een idiosyncratisch advies krijgt dat geen recht doet aan wat de economische wetenschap te bieden heeft. Wellicht bestaat de verwachting dat er één alwetende en volstrekt waardenvrije econoom bestaat, maar bij deze wil de Raad het bestaan van deze man of vrouw naar het rijk der fabelen verwijzen.

⁹ In debatten in de Kamer wordt wel eens andere, hogere bedragen genoemd. Een deel van de verwarring kan veroorzaakt zijn door het feit dat de REA in eerste instantie was gebudgetteerd op 150.000 euro.

6. Conclusies

In het verleden is er van verschillende kanten op gewezen dat de Kamer substantiële ondersteuning zou moeten krijgen. De balans kabinet-parlement slaat uit het lood omdat het kabinet kan beschikken over duizenden ambtenaren die meer vragen kunnen beantwoorden dan een volksvertegenwoordiger ooit kan stellen. Met de instelling van de REA wordt de balans enigszins geredresseerd¹⁰, hoewel van een raad met geringe middelen ook geen wonderen moet worden verwacht. Of de adviezen ook opgevolgd zijn, valt moeilijk te achterhalen. Een veelgehoorde doodoener over economisch advies is: het parlement volgt een advies niet op – ergo: het bewuste advies is waardeloos. Dit is een te enge en onrealistische opvatting over het nut van adviseren. De functie van advisering is tweeledig: informeren en overtuigen (Van Dalen *et al.* 1998). Informeren gaat aan overtuigen vooraf. Het eerste doel dat de REA zich stelt is dat er geluisterd wordt naar haar adviezen en dat het debat over naar haar mening urgente problemen wordt gevoerd. In haar driejarige bestaan zal - gezien de grote belangstelling voor de adviezen vanuit de beleidswereld - het duidelijk zijn dat aan die voorwaarde is voldaan.

Het overtuigen zal echter meer tijd in beslag nemen. Adviezen die *direct* worden overgenomen, behoren tot de uitzonderingen in de economische politiek. De REA ziet de kamerleden als kundige volksvertegenwoordigers die ieder economisch verhaal moeten kunnen doorgronden. Met die intentie worden de adviezen opgesteld en geschreven. Dat het parlement niet direct onze adviezen omarmt, getuigt alleen maar van die kunde. Wij stellen ons op het standpunt op dat iemand die in een half uur 180 graden van gedachten verandert, in feite niet de moeite van het overtuigen waard is.

Toch lijkt het parlement de andere zijde van het adviseren – de vraagzijde – te hebben verwaarloosd. Zij zal in haar functioneren hieraan meer aandacht moeten besteden, wil zij haar controle- en wetgevende functie ten volle kunnen uitoefenen. Er wordt te makkelijk uitgegaan van de veronderstelling dat informatie vanzelf optimaal wordt benut en op de goede plaats terechtkomt. Dit is een fictie. Niet alleen advies geven is een kunst, ook het ontvangen en gebruiken van advies vereist kennis en kunde. Bij de vraag of het experiment REA een verlenging verdient, moet de Kamer daarom niet alleen te kijken naar hoe het instituut REA in elkaar steekt, maar zeker ook naar de eigen kennis en behoefte naar advies. Als die bestaan, moet daarnaar worden gehandeld. Vooralsnog is de interactie van de Kamer met de REA beperkt. En als een recente evaluatie van de Raad door de Kamer richtinggevend is, dan lijkt ‘onverschilligheid’ de houding van de Kamer nog het beste te typeren.¹¹ Indien de onverschilligheid breed gedeeld wordt, dan is de logische stap om de Raad op te heffen. Indien de Kamer echter door wil gaan met de REA en deze ook van belang acht voor de meningsvorming binnen de Tweede Kamer, dan acht de Raad de volgende punten van belang om het instituut REA te verbeteren.

(1) Maak de benoemingsprocedure van raadsleden transparant. Momenteel is de *ad hoc* procedure dat de Raad een lijst van namen opstelt en deze als suggestie naar de vaste

¹⁰ Het opzetten van een variant op het Amerikaanse ‘Congressional Budget Office’ zou bijvoorbeeld al het nodige tegenwicht kunnen zorgen, maar dit zou ook aanzienlijk prijziger zijn dan de REA-optie. Het huidige verificatiebureau vervult, tot op zekere hoogte, die functie, maar net als met andere instituten moeten dergelijke initiatieven een zekere kritieke massa bezitten om tegenwicht te kunnen bieden.

¹¹ Volgens de evaluatie Reglement van orde 2007 (Tweede Kamer, 2007, blz. 50) is er een houding “die zich het beste laat typeren als ‘baat het niet dan schaadt het niet’.”

commissie voor Financiën stuurt, waaruit de commissie of de Kamer eventueel kandidaten kan kiezen. Het verdient aanbeveling dat de Kamer zelf met suggesties komt omdat de relatie tussen Kamer en adviseur in hoge mate gebouwd moet zijn op vertrouwen. Een mogelijk extra gevaar van het onbenoemd laten van een benoemingsprocedure is dat de Kamer of de Raad de schijn opwekken dat er sprake is van ‘vriendjespolitiek’. Op den duur zal dit de geloofwaardigheid van de Raad ondergraven.

(2) Maak meer gebruik van de Raad, soms voor een ‘second opinion’, soms voor een ‘white paper’ (waarin een fenomeen/probleem wordt uitgelegd), en soms voor een echt onderzoeksrapport (maar dan moet hier ook veel tijd voor worden ingeruimd). Wellicht dat door de experimenteerfase de Kamer onbekend was met het bestaan en functioneren van de Raad. In dat geval dient de vaste commissie meer bekendheid te genereren over de mogelijkheid om advies in te winnen. Indien de Kamer daadwerkelijk van plan is om meer en veel gebruik te maken van de REA, dan dient de onderzoekscapaciteit van de REA te worden versterkt. Een mogelijkheid is om de onderzoekscapaciteit van OVB de REA te laten ondersteunen of, een meer fundamentele benadering, door serieus werk te maken van een Parlementair Onderzoeksbureau, zoals bepleit in *De lof der eenvoud* (REA, 2007). Indien de Kamer niet van plan is om meer gebruik te maken van de REA, dan moet serieus worden overwogen wat de werkelijke bestaansgrond van de REA is.

(3) De relatie met het instituut REA is gebaat bij een contract dat door iedere nieuwe Tweede Kamer kan worden verlengd, hernieuwd dan wel opgezegd, zodat zowel de Kamer als de Raad kritisch blijven ten aanzien van het functioneren van de REA. Op deze manier wordt aan het begin van het bestaan van een nieuwe Tweede Kamer duidelijk dat zij behoefte heeft aan advies en dat zij ook bereid is zich te binden aan de rol van opdrachtgever. In één van de adviezen van de REA (2007) is aan bod gekomen hoeveel moeite het de overheid kost om te bepalen of een onderdeel van de overheid het waard is om te behouden of niet. Dit komt voornamelijk door het ontbreken van een harde markttoets, zoals het maken van winst of verlies. Dit stelt extra eisen aan bestuurders en politici om publiek gefinancierde projecten en experimenten te beoordelen. De winst en verlies van publieke organisaties zijn moeilijk in harde cijfers te vangen. Daarom is het belang van het oordeel van vakgenoten en belanghebbenden zo cruciaal om tot een afweging te komen. De Raad hecht dan ook veel waarde aan regelmatige evaluaties of visitatiecommissies, juist om de valkuil van routine of traditie te ontwijken.

Tot slot: de Tweede Kamer heeft aangetoond dat zij de durf heeft gehad om een experiment aan te gaan en de Raad te benoemen. Dit valt de Kamer zeer te prijzen. Bij een experiment hoort echter ook een evaluatie waarin kritisch wordt gekeken of gestelde doelen ook behaald zijn: dat is immers de essentie van een experiment. Of de REA een succesvol experiment is, ligt voor een groot deel besloten in het oordeel van de opdrachtgever zelf. De klant is immers koning. Vanuit het perspectief van de Raad vormen de afgelopen drie jaar een geslaagd experiment in het prikkelen van het ultieme publieke debat: het debat in de Tweede Kamer.

Raad van Economisch Adviseurs

Prof. dr. C.G. Koedijk (voorzitter)

Prof. dr. E.J. Bartelsman

Prof. dr. S.C.W. Eijffinger

Prof. dr. J. Hartog

Prof. dr. A. van Witteloostuijn

Secretaris: dr. H.P. van Dalen

Referenties

Buiter, W.H., en H.P. van Dalen, 2005, Het Binnenhof en de Raad van Economisch Adviseurs, *Economisch-Statistische Berichten* 90: 533-535.

Dalen, H.P., van, en K. Koedijk, 2006, Regeer begrijpelijk en stop de controledrift – Vertrouwen in overheidsbeleid ontstaat alleen door eenvoud, *NRC Handelsblad*, 15 november 2006.

Dalen, H.P., S. Eijffinger, J. Hartog, K. Koedijk en A. van Witteloostuijn, 2007, Geef Kamer eigen onderzoeksbureau, *NRC Handelsblad*, 28 maart 2007, blz. 7.

Dalen, H.P. van, W.A. Letterie, en O.H. Swank, 1998, Economisch advies op het Binnenhof: een ragfijn spel?, *Tijdschrift voor Politieke Economie*, 21: 58-75.

Ministerie van Binnenlandse Zaken, 2004, *Spelen met doorwerking*, eindrapport over de werking van doorwerking van de adviezen van adviescolleges in het Nederlands openbaar bestuur, Universiteit van Tilburg/Berenschot, Den Haag.

REA, 2007, *Lof der eenvoud*, Tweede Kamer der Staten Generaal, vergaderjaar 2006-2007, Kamerstuk 30942, no.2, SDU, Den Haag.

Tweede Kamer der Staten Generaal, 2007, *De evaluatie 'Reglement van orde 2007'*, 31217, no.1, Vergaderjaar 2007-2008, SDU, Den Haag.